

İHRACATA DAYALI BÜYÜME HİPOTEZİNİN TEST EDİLMESİ: MINT ÜLKELERİ ÖRNEĞİ

İrfan Ersin*

Özet

Ülke ekonomilerinin nihai hedeflerinden birisi büyümenin gerçekleşmesidir. Büyümenin de önemli bir kısmı ödemeler bilançosunda yer alan ihracattan oluşmaktadır. İhracatın artması, gelirin de artmasına neden olduğu için ihracatın büyümeye etkisi pozitif olarak belirtilmiş ve bu bir hipotez halini almıştır. Bu hipotez birçok ülke için test edilmiş ve farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Çalışmamızda ihracata dayalı büyüme hipotezi MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye) ülkelerinde 1960-2016 dönemleri incelenerek Toda Yamamoto Nedensellik testine tabi tutulmuştur. Sonuçlar Meksika'da %1 anlamlılık düzeyinde ve Türkiye'de %10 anlamlılık düzeyinde hipotezin kabul gördüğünü, Endonezya ve Nijerya'da hipotezin ret edildiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak Endonezya, Nijerya ve hatta Türkiye'nin ihracat politikalarını gözden geçirmeleri gerektiği, ihraç ürünlerinde markalaşma ve pazarlama stratejilerinin belirlenmesi gerektiği önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *İhracata Dayalı Büyüme, MINT Ülkeleri, Toda Yamamoto Nedensellik Analizi*

Jel Sınıflandırması: *O11, O47, C10*

TESTING THE EXPORT-LED GROWTH HYPOTHESIS: AN EXAMPLE OF MINT COUNTRIES

Abstract

One of the ultimate goals of national economies is the realization of growth. A significant portion of the growth is composed of exports in the balance of payments. As the increase in exports led to an increase in income, the effect of exports on growth was indicated as positive. This situation revealed the hypothesis of export-led growth. This hypothesis has been tested for many countries and different results have emerged. In our study, export-led growth hypothesis have examined for MINT countries (Mexico, Indonesia, Nigeria, Turkey). The scope of the period has 1960-2016 and the method of Toda Yamamoto Causality has used. Results showed that the hypothesis was accepted at the 10% significance level for Tukey and at 1% significance level for Mexico. However, the hypothesis for Indonesia and Nigeria has been rejected. According to these results, it is recommended that Indonesia, Nigeria and even Turkey should review their export policies. Thus, it is suggested that branding and marketing strategies regarding export products should be identified effectively.

Keywords: *Export-led Growth, MINT Countries, Toda Yamamoto Causality Analysis*

Jel Classification: *O11, O47, C10*

* Öğr.Gör., İstanbul Medipol Üniversitesi, SBMYO, Dış Ticaret Bölümü, iersin@medipol.edu.tr

1.Giriş

Ülkelerin ödemeler dengesinin sağlanması bakımından ihracat önemli bir kaynaktır. Bundan dolayı ihracata dayalı bir büyüme iki etken bakımından büyük bir öneme sahiptir. İlk neden, ihracattaki büyümenin ödemeler bilançosu kısıtını kaldırması ve bu yüzden faktör arzının verimli kullanılması durumunda daha hızlı büyümeye izin vermesidir. İkinci neden ise, ihracattaki büyümenin, verimlilikteki büyüme ve çıktıdaki büyüme arasındaki bağlantı ile beraber dairesel bir büyüme etkisi yaratmasıdır (McCombie and Thirlwall, 1994, 421). Bir ekonominin ihracattaki artıştan yararlanıp yararlanmayacağı, ihracat mallarının arz ve talep esnekliğine bağlıdır. İhracat mallarının arz ve talep esnekliği arttıkça, daha fazla ihracat ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Gelişmiş ülkelerde ihracat mallarının arz ve talep esnekliği gelişmekte olan ülkelerinkinden daha yüksektir. Bu nedenle ihracatın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi gelişmiş ülkelerde gelişmekte olan ülkelere göre daha fazladır. Ayrıca ihracatın büyümeye etkisi imalat sanayi sektöründe daha belirgin hale gelmektedir (Ersin ve Yıldırım, 2015; Yıldırım, 2011; Karakeçe, 2018).

Bu çalışmada 1960-2016 periyodunda MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye) ülkeleri olmak üzere dört gelişmekte olan ülke ekonomisi için büyüme ile ihracat arasındaki ilişki nedensellik testi ile analiz edilmektedir. Çalışmanın önemli bir özelliği, geliştirilmiş Granger nedensellik testleri olarak da bilinen Toda Yamamoto (1995) testinin kullanılmasıdır. Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde teorik ve ampirik literatür ele alınmaktadır. Dördüncü bölüm, çalışmada kullanılan veri seti ve tanımları hakkında bilgi verir. Beşinci bölümde ise ampirik sonuçlar ve sonuçların diğer çalışmalar ile karşılaştırılması verilmektedir.

2.Teorik Hususlar

İhracata Dayalı Büyüme Modelleri'nin çoğunda gelir ve ihracattaki büyüme oranı arasındaki ilişki ve gelirdeki büyümenin ne kadarının ihracattaki büyümeden kaynaklandığı açık değildir. Fakat ihracattaki büyümenin zaman içerisinde gelirdeki büyüme oranını artırdığı konusunda yapılan çeşitli açıklamalar hakkında bir şüphe yoktur (McCombie and Thirlwall, 1994, 422). İhracattaki artışın yatırım ve verimlilik üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu genel kabul gören bir düşüncedir. Bu yüzden bir ekonomide eksik istihdam durumunun olduğunu varsaydığımızda, bir ülke hızlı bir şekilde ihracatını artırırsa o ülkenin ekonomik büyümesi bundan olumlu etkilenecektir. Bu konuda en iyi bilinen iki model vardır: Lamfalussy (1963) ve Beckerman (1962) Modeli. Diğer model ise, Kaldor (1970) ve Thirlwall (1975)'in İhracata Dayalı Büyüme Modelleri'dir (Gandolfo, 1998, 212).

2.1. Lamfalussy Modeli

Lamfalussy Batı Avrupa ülkelerinin büyüme performanslarındaki farklılıkların hesaplanmasında İhracata Dayalı Büyüme Teorisi'ni ortaya koyan ilk ekonomistlerden birisidir. Lamfalussy Modeli'nde, ihracata dayalı büyüme üç sebepten dolayı önemlidir. Bunlardan birincisi talebin belirleyicilerinden biri olarak ihracatın büyüme oranı yatırımın önemli bir belirleyicisidir. İkincisi büyüme ithalatı gerektirir, eğer ihracat ithalat gereksinimi kadar artmaz ise, büyüme ödemeler bilançosu tarafından kısıtlanacaktır. Üçüncüsü ulusal piyasa ne kadar küçük ise, müteşebbisin ölçek ekonomilerine ulaşabilmesi için, dış talebin önemi o kadar fazla olur (McCombie and Thirlwall, 1994, 425).

2.2.Beckerman Modeli

Beckerman ihracata dayalı büyüme ile ilgili Lamfalussy modeli ile benzer görüşler geliştirmiştir. Beckerman'a göre talep, yatırım ve büyümeyi belirler. İhracat, talebin önemli bir unsurudur. Talebin yüksek seviyesi ve yatırım, daha fazla ihracat talebi ve daha büyük rekabet gücüne katkı sağlayarak,

büyüme üzerinde olumlu etkiler yaratır. Beckerman üstü kapalı bir şekilde ihracattaki büyümenin ülkeler arasında rekabet gücündeki büyüme ile ilişkili olduğunu ve rekabet gücündeki farklılıkların büyük ölçüde verimlilikteki büyüme farklılıklarının bir fonksiyonu olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca çıktıdaki büyüme oranı ile ihracattaki büyüme oranı arasında belirgin ve güçlü bir ilişki olduğunu ileri sürmektedir (Kılavuz ve Topçu,2012). Beckerman Modeli, doğrudan ihracat, verimlilik, ücretler, fiyatlar ve işsizlik oranındaki ilişkiye yoğunlaşması açısından Lamfalussy Modeli'nden ayrılır. Model ilk olarak II. Dünya Savaşı'nı takiben sanayileşen ülkelerdeki farklı büyüme oranlarını açıklamak için geliştirilmiştir. Model ihracata dayalı büyüme çerçevesinde bazı önemli katkılar sunar. (Stern, 2009).

2.3. Kaldor Modeli

İhracat, toplam talebin önemli bir bölümünü oluşturması nedeniyle, ihracat artışının verimliliği artırması Kaldor'a (1970) göre büyümeyi olumlu etkileyecektir. Kaldor, ihracata dayalı büyümeyi desteklerken modele ödemeler dengesi kısıtını (ya da denge koşulunu) dâhil etmiştir. Kaldor'un büyüme modelindeki tartışması uzun dönemli büyüme oranını kontrol altına alan otonom talepteki büyümeyi savunan Hicks (1950)'in görüşüne dayanır. Açık ekonomide ihracattaki büyüme oranı yatırım ve tüketim ayarlamaları ile çıktıdaki uzun dönemli büyümeyi yönettiği için, ihracat talebi otonom talebin temel unsurudur (Kaldor,1970)

2.4.Thirlwall Modeli

Thirlwall'ın İhracata Dayalı Büyüme Modeli literatürde “Thirlwall Kanunu” olarak bilinir. Thirlwall (1979), “Uluslararası Büyüme Oranı Farklılıklarının Bir Açıklaması Olarak Ödemeler Dengesi Kısıtı” (The Balance of Payments Constraint as an Explanation of International Growth Rate Differences) adlı çalışmasında ülkeler arasında faktör arzı ve verimlilik farklılıklarını açıklamıştır. Thirlwall'a göre bu farklılıkların ve dolayısıyla büyüme oranı farklılıklarının nedeni, ülkeler arasındaki talep farklılıklarıdır. Thirlwall Kanunu'na göre, dışa açık ekonomilerin ekonomik büyümesi ithalat ve ihracatın gelir esnekliği tarafından sınırlanır. Bu nedenle Thirlwall Kanunu'na “ödemeler bilançosu tarafından kısıtlanmış büyüme” de denilmektedir. Dolayısıyla Thirlwall'a göre iç talepteki büyüme artan ithalata bağlı olarak ülkenin ödemeler bilançosu üzerinde bir baskı yaratır. Bunun sonucunda ödemeler bilançosunun büyüme üzerinde kısıtlayıcı bir etkisi olacaktır. Ödemeler bilançosunun finansmanı ise uzun dönemde ancak ihracat ile mümkündür. Sermaye hareketleri ile ödemeler bilançosunun finansmanı kısa dönemlidir. Ekonomik büyümenin uzun dönemli bir olgu olması nedeniyle dışa açık bir ekonominin büyüme oranı o ülkenin ihracatı tarafından belirlenecektir (McCombie and Thirlwall, 1994, 429-431).

3. Literatür Taraması

İhracat'ın büyümeyi etkilediği hipotezi birçok çalışmada test edilmiştir. Literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmalar Tablo 1'de kapsam, dönem, yöntem ve sonuç belirtecek şekilde açıklanmıştır. Yapılan çalışmaların bir kısmı ihracatın büyümeyi etkilediği hipotezini doğrularken, diğer bir kısmı da ihracat ile büyüme arasında bir ilişki bulamamıştır. Bu farklı iki sonucun ortaya çıkmasının nedeni kullanılan değişkenlerin, ülkelerin, dönemlerin ve yöntemlerin farklı olması olarak ifade edilebilir. Benzer durum, Türkiye ekonomisi için de geçerlidir. Türkiye ekonomisinde dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkilerini, ele alan oldukça fazla sayıda çalışma söz konusudur. İncelenen çalışmalarda nedenselliğin yönü hakkında bir uzlaşıya varılamamışsa da Türkiye için ihracat ile ekonomik büyüme arasında bir ilişki olduğu belirlenmiştir (Pata, 2017).

Tablo 1: İhracat-Büyüme İlişkisi İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Yazar/Yazarlar	Kapsam	Dönem	Yöntem	Sonuç
Ram (1987)	88 Orta ve Düşük Gelirli Az Gelişmiş Ülkeler	1960-1982 (Yıllık)	Panel Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Feder (1982)	55 GÜ ve GOÜ	1964-1973 (Yıllık Veriler)	Panel Regresyon Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Mahadevan ve Suardi (2008)	Japon ve Asya Kaplanları Japonya, Kore, Tayvan, Hong Kong	Japonya (1957-2005) Kore (1970-2005) Tayvan (1961-2005) Hong Kong (1973-2005) (Üç Aylık Veriler)	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kore, Hong Kong ve Tayvan İçin Kabul, Japonya İçin Ret
Sandalcılar (2012)	BRIC Ülkeleri	1970-2010 Yıllık Verileri	Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Sung-Shen, Bisvas ve Tribedy (1990)	Japonya, Güney Kore, Tayvan	1957-1984 Çeyrek Veriler	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Demirhan ve Akçay (2005)	Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Cezayir, Fas, İran, İsrail, Mısır, Tunus, Suriye, Türkiye, Ürdün	1950-2000 Yıllık Veriler	Granger Nedensellik Analizi	Fas ve Ürdün İçin İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul; Mısır, Suriye ve Türkiye İçin Ret
Göçer (2013)	Asya ülkeleri	1980-2012 Çeyrek Veriler	Panel Regresyon Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Kösekahyaoğlu ve Şentürk (2006)	Hindistan, Brezilya, Arjantin, Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya,	1980-2005	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Türkiye, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Hindistan ve Çin için Kabul, diğerleri için Ret
Cuaresma ve Wörz (2005)	45 GÜ ve GOÜ	1981-1997 (Yıllık Veriler)	Panel Veri Analizi	İmalat Sanayi Örneğinde İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Nişancı (2005)	Türkiye	1962-2003 Yıllık Veriler	VECM	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Gerni, Emsen ve Değer (2008)	Türkiye	1980-2007 Yıllık Veriler	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Ret
Şimşek (2003)	Türkiye	1960-2002 Yıllık Veriler	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Ret

Keong, Yusop ve Sen (2005)	Malezya	1960-2001 Veriler	Yıllık	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Kaushik, Arbenser ve Klein (2008)	Hindistan	1971-2005 Veriler	Yıllık	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Alimi ve Muse (2013)	Nijerya	1970-2009 Veriler	Yıllık	Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Ret
Yardımcıoğlu ve Gülmez (2013)	Türki Cumhuriyetler	1995-2011		Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Ret
Ağayev (2011)	12 Geçiş Ekonomisi	1994-2008		Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Lord (2011)	Meksika	1961-2014		Johansen Eşbütünleşme Testi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Ret
Cota (2017)	Meksika	2007-2014		Panel Eşbütünleşme Testi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Yüksel ve Zengin (2016)	Arjantin, Brezilya, Çin, Malezya, Meksika ve Türkiye	1961-2014		Engle Granger Eşbütünleşme Analizi, VECM ve Toda Yamamoto Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul, Arjantin’de diğer ülkelerde Ret
Rahmaddi ve Ichihashi (2011)	Endonezya	1971-2008		VAR Analizi ve VECM	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Bilgin ve Sahbaz (2009)	Türkiye	1987-2006		VECM ve Toda Yamamoto Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Kabul
Uçan, Akyıldız ve Maimaitiaili (2016)	Türkiye	2006-2015		Eşbütünleşme Analizi ve Granger Nedensellik Analizi	İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi Ret

İhracat ile büyüme arasındaki ilişkiyi MİNT ülkelerinde inceleyen çalışmalar kısıtlıdır. MINT ülkelerini ayrı ayrı inceleyen çalışmaları incelediğimizde çeşitli sonuçların ortaya çıktığını gözlemlemekteyiz. MINT ülkelerinde ihracata dayalı büyüme hipotezinin kabul edildiği çalışmalardan Nişanca (2005)’nın çalışmasında Türkiye üzerine Vector Error Correction Model (VECM) kullanılmış, Kösekahyaoglu ve Şentürk (2006)’ın çalışmasında Türkiye üzerine Granger nedensellik analizi yapılmış, Bilgin ve Sahbaz (2009)’un çalışmasında Türkiye üzerine VECM ve Toda Yamamoto nedensellik analizi yapılmış ve hipotez söz konusu çalışmalarda kabul edilmiştir. Rahmaddi ve Ichihashi (2011)’nin çalışmasında Endonezya ülkesi üzerine VAR analizi ve VECM testi yapılmış ve hipotez kabul edilmiştir. Cota (2017)’in çalışmasında Meksika ülkesi üzerine panel eşbütünleşme analizi yapılmış ve hipotez kabul edilmiştir. Ancak Cota (2017)’nin çalışmasında ihracatın büyüme üzerindeki etkisinin zayıf olduğu da belirtilmiştir.

MINT ülkelerinde ihracata dayalı büyüme hipotezinin ret edildiği çalışmalar da söz konusudur. Gerni vd. (2008)’nin, Demirhan ve Akçay (2005)’in, Uçan vd. (2016)’nın ve Şimşek (2003)’in çalışmasında

Türkiye Granger nedensellik analizine tabi tutulmuş ve hipotez bu çalışmalarda ret edilmiştir. Alimi ve Muse (2013)'in çalışmasında Nijerya ülkesi üzerine Granger nedensellik analizi yapılmış ve hipotez ret edilmiştir. Lord (2011)'in çalışmasında Meksika ülkesi Johansen eşbütünleşme testine tabi tutulmuş ve uzun vadede hipotez ret edilmiştir. Yüksel ve Zengin (2016)'in çalışmasında 6 GOÜ'nün ithalat, ihracat ve büyüme ilişkisi Engle Granger eşbütünleşme testi, VECM ve Toda Yamamoto nedensellik analizi ile incelenmiş ve bunlar arasında MINT ülkesi olan Türkiye ve Meksika üzerine yapılan ihracata dayalı büyüme hipotezi ret edilmiştir.

MINT ülkeleri dışında hipotezin test edildiği Ağavey (2011)'in 12 geçiş ekonomisi üzerindeki çalışmasında panel eş bütünleşme ve panel nedensellik testleri kullanılmış ve test sonucunda hipotez kabul edilmiştir. Kaushik vd. (2008)'nin çalışmasında da Hindistan ülkesi Granger nedensellik analizine, Cuaresma ve Wörz (2005)'in çalışmasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler panel nedensellik analizine, Kösekaşyaoglu ve Şentürk (2006)'in çalışmasında Hindistan, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ülkeleri Granger nedensellik analizine, Göçer (2013)'in çalışmasında Asya ülkeleri panel regresyon analizine, Demirhan ve Akçay (2005)'in çalışmasında Fas ve Ürdün Granger nedensellik analizine, Sung-shen vd. (1990)'in çalışmasında Japonya, Güney Kore, Tayvan ülkeleri Granger nedensellik analizine, Keong vd. (2005)'nin çalışmasında Malezya ülkesi Granger nedensellik analizine, Sandalcılar (2012)'in çalışmasında BRIC ülkeleri panel eşbütünleşme ve panel nedensellik analizine, Mahadevan ve Suardi (2008)'in çalışmasında Kore, Hong Kong ve Tayvan Granger nedensellik analizine, Ram (1987)'in çalışmasında 88 orta ve düşük gelirli az gelişmiş ülkeler panel nedensellik analizine, Feder (1982)'in çalışmasında 55 gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler panel regresyon analizine tabi tutulmuş ve hipotez bu söz konusu ülkelerde kabul edilmiştir.

4. Ampirik Uygulama

4.1. Veri Seti ve Metodoloji

İhracatın büyümeye etkisini araştıran bu çalışma 1960-2016 yılları arasını dönem olarak alarak MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye) ülkelerini incelemektedir. Yıllık veri olarak incelemeye tabi tutulan çalışma, Toda-Yamamoto Nedensellik Analizini kullanarak, ihracat ve büyüme olmak üzere 2 değişkeni dikkate alacaktır. Her ülke ayrı ayrı teste tabi tutulacaktır (Dünya Bankası,2018).

Tablo 2: Değişken İsim ve Kaynakları

Değişken	Tanımı	Veri Kaynağı
İhracat (LRİHRACAT)	Logaritması alınmış, Reel İhracat rakamlarını dolar cinsinden temsil etmektedir.	Dünya Bankası
Büyüme (LRBUYUME)	Logaritması alınmış, Reel Büyüme rakamlarını dolar cinsinden temsil etmektedir.	Dünya Bankası

Çalışmada büyüme verilerinin reelleştirilmesi için dünya bankası verilerinden elde edilen dolar bazlı GSYİH deflatör rakamları kullanılmıştır. Ülkelerin büyüme ve ihracat verileri deflatör verilerine bölünerek reelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir. Dünya bankası verilerinden elde edilen GSYİH Deflatör rakamlarında baz yılın ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği görülmüştür. Deflatör rakamlarında Meksika baz yıl (2008=100), Endonezya baz yıl (2010=100), Nijerya baz yıl (2010=100) ve Türkiye baz yıl (2009=100) olarak alınmıştır. Reelleştirilen verilerin, Pata (2017) ve Kubar (2016)'

ın çalışmaları referans alınarak logaritmaları alınmıştır. Analizler Eviews 8 paket programıyla yapılmıştır.

İhracatın, büyümeye etkisini araştıran çalışmalarda genellikle kullanılan analiz nedensellik testleridir. Toda Yamamoto nedensellik analizi değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini belirleyebilmek için kullanılan nedensellik analizlerinden biridir. Adı geçen nedensellik analizinin diğer analizlere kıyasla bazı avantajları bulunmaktadır. Örnek olarak, söz konusu analizde değişkenlerin durağan olma şartı bulunmamaktadır. İlgili husus da Toda Yamamoto analizine diğer yöntemlere nazaran üstünlük sağlamaktadır. Belirtilen analizin gerçekleştirilmesi için ilk olarak değişkenler birim kök testine tabi tutulur ve maksimum bütünleşme sayısı (d) elde edilir. Değişkenlerin durağan olabilmeleri için alınan farkın en büyüğü bütünleşme sayısını vermektedir. Bunun akabinde, analizde kullanılacak bu değişkenlerin gecikme uzunluğu (k) belirlenir. Böylelikle modelin tahmin edilebilme derecesi (k+d) belirlenmiş olmaktadır (Toda ve Yamamoto, 1995).

Ekonometrik analizlerde zaman serilerinin durağan olması anlamlı ilişkiler açısından önemlidir. Durağanlık, ortalaması ile varyansı zaman içinde değişmeyen ve iki dönem arasındaki ortak varyansı, bu ortak varyansın hesaplandığı döneme değil de yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan olasılıklı bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Gujarati, 2003). Serilerin durağanlığını test etmek için ilk olarak çalışmamızda birim kök testi yapılacaktır. Çalışmaya tabi 4 ülkeye ayrı ayrı durağanlık testi yaptıktan sonra nedensellik testi ile analiz sona erecektir.

4.2. Birim Kök Testi

Birim kök testi, serilerin durağan olup olmadıklarını gösterir. Eğer bir zaman serisinde durağanlık yoksa, o serinin durağanlaşana kadar farkı alınır. Durağanlık araştırması için farklı testler kullanılabilir. Bunlardan en temel olanı Dickey-Fuller(1979) ve Genişletilmiş (Augmented) Dickey-Fuller Testi (1981)'dir. Genişletilmiş Dickey-Fuller Testi'nde, tahmin edilecek eşitlik aşağıdaki gibidir:

$$\Delta Y_t = \beta_1 + \beta_2 t + \delta Y_{t-1} + \sum_{i=1}^m \alpha_i \Delta Y_{t-i} + e_t \quad (1)$$

Eşitlikte serinin birim köke sahip olduğunu ifade eden temel hipotez:

$$H_0: \delta = 0 \quad (2)$$

şeklinde. Temel hipotez kabul edilirse, seriyi durağanlaştırmak için farkı alınır, ret edilirse serinin trend durağan olduğuna karar verilir.

Toda Yamamoto analizi durağanlık testinde Granger Nedensellik analizinde olduğu gibi değişkenlerin aynı dereceden durağan olmalarına gerek kalmamaktadır. Ancak Toda Yamamoto analizi için değişkenlerin maksimum durağanlık düzeyinin bulunması gerekmektedir. Bu çalışmada durağanlık analizi için Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) durağanlık testi tercih edilmiştir (Dickey & Fuller, 1981)

Tablo 3: Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) Birim Kök Testi Sonuçları

Ülkeler	Büyüme		Durağanlık Derecesi	İhracat		Durağanlık Derecesi
	t-istatistik	Prob.	Düzye, I(1),I(2)	t-istatistik	Prob.	Düzye,I(1),I(2)
Meksika	-3.645741*	0.0078	I(1)-Sabit	-8.834508*	0.0000	I(2)-Sabit
Endonezya	-7.410773*	0.0000	I(1)-Sabit	-5.663184*	0.0000	I(1)-Sabit
Nijerya	-4.723959*	0.0003	I(1)-Sabit	-6.574894*	0.0000	I(1)-Sabit
Türkiye	-11.75683*	0.0000	I(2)-Sabit	-3.676316	0.0072	I(1)-Sabit

Not: Tablo 3’de ülkelerin t istatistik değerleri ile anlamlılık değerleri verilmiştir. * %1’de, ** %5’de, *** %10’da anlamlılık düzeyini gösterir. Düzye verilerin kendisini, I(1) verilerin birinci farkını, I(2) verilerin ikinci farkını temsil etmektedir.

Tablo 3’den de görüleceği üzere Meksika’nın Büyüme verilerinin t-istatistik değeri birinci farkta %1 anlamlılık düzeyinde durağan olurken, İhracat verilerinin t istatistik değeri ikinci farkta %1 anlamlılık düzeyinde durağan olmaktadır. Endonezya ve Nijerya’da Büyüme ve İhracat verilerinin t-istatistik değerleri %1 anlamlılık düzeyinde birinci farkta durağanlık kazanmaktadır. Türkiye de ise Büyüme verilerinin t-istatistik değerleri ikinci farkta %1 anlamlılık düzeyinde durağan olurken, ihracat verilerinin t-istatistik değeri birinci farkta %1 anlamlılık düzeyinde durağan olmaktadır.

4.3. Toda Yamamoto Nedensellik Testi

Granger nedensellik yönteminin gelişmiş bir versiyonu olan Toda ve Yamamoto nedensellik analizi, değişkenlerin durağanlık derecelerinin farklı olduğu durumlarda yapılabilmektedir. Bu yöntem ile çokça eleştirilen birim kök ve eş-bütünleşme sınamalarına ihtiyaç duyulmadan analiz yapmak mümkündür. Model içinde yer alan serilerin maksimum bütünleşme derecesini bulmak ve modeli doğru kurmak nedensellik analizi için yeterli olmaktadır. Bu yöntemin uygulanması neticesinde modelin doğru sonuç vermesi için, sistemde gecikme uzunluğunun doğru olarak belirlenmesi ve modele girmesi gereken tüm bileşenlerin kullanılması önemlidir (Bağdigen & Beşer, 2009; Dinçer vd., 2017).

Toda Yamamoto (1995) Yöntem’inde ilk aşama, VAR modelinde uygun gecikme seviyesinin (p) belirlenmesidir. İkinci aşamada, p gecikmeye, en yüksek integreye sahip değişkenin integre seviyesi (d_{max}) ilave edilmektedir. Tahmin edilen eşitlikler aşağıdaki gibidir: (LRBUYUME=Y_t, LRİHRACAT=X_t)

Toda ve Yamamoto (1995) tarafından geliştirilen VAR modeli aşağıdaki denklemler yardımıyla uygulanmaktadır

$$Y_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^k \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} \alpha_j Y_{t-j} + \sum_{i=1}^{k+d_{max}} \beta_i X_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} \beta_j X_{t-j} + \varepsilon_{2t} \quad (3)$$

$$X_t = \gamma_0 + \sum_{i=1}^k \delta_i X_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} \delta_j X_{t-j} + \sum_{i=1}^{k+d_{max}} \theta_i Y_{t-i} + \sum_{j=k+1}^{k+d_{max}} \theta_j Y_{t-j} + \varepsilon_{1t} \quad (4)$$

Yukarıdaki modelde serbestlik derecesi k, maksimum bütünleşme derecesi d_{max} iken, tahmin edilecek (k+d_{max}) dereceden bir VAR modeline dayalı Wald testlerinin X² dağılımına sahip olduğunu göstermiştir. Toda ve Yamamoto (1995), k gecikme sayısı ve d_{max} serilerin maksimum bütünleşme derecesini belirterek, tahmin edilecek (k+d_{max}) dereceden bir VAR sisteminde, MWALD testinin asimptotik X² dağılımına sahip olduğunu kanıtlamıştır. Y’den X’e doğru Granger nedenselliğin

varlığını test etmek için Wald istatistiği kullanılarak $\beta_i \neq 0$ sınırlaması test edilmektedir. X'ten Y'ye doğru nedenselliğin $\theta_i \neq 0$ sınırlaması test edilmektedir (Bağdigen & Beşer, 2009).

Toda Yamamoto nedensellik testinin, değişkenlerin durağanlık derecesine bakılmaksızın kullanılabilmesi, bu yöntemin çalışmalarda çokça yer almasını sağlamıştır. Yüksel ve Zengin (2016), Bilgin ve Sahbaz (2009) ihracat ile büyüme arasındaki ilişkiyi bu yöntemle incelemiştir. Ersin ve Ergeç (2018), harcama bileşenleri ve sektörel istihdam arasındaki ilişkiyi, Öztürk ve Çınar (2018), kamu dış borçlanması ve büyüme arasındaki ilişkiyi, Yüksel ve Adalı (2017), kredi türleri ile büyüme arasındaki ilişkiyi, Yüksel (2016), Rusya ülkesinde büyüme, işsizlik ve enflasyon arasındaki ilişkiyi, Aydın vd. (2014), finansal gelişme ile büyüme arasındaki ilişkiyi Toda Yamamoto nedensellik analizi ile incelemiştir. Yüksel ve Dinçer (2018)'in çalışmasında sağlık harcamaları ve büyüme arasındaki ilişki nedensellik testi ile incelenmiştir.

Tablo 4:Toda Yamamoto Nedensellik Test Sonuçları

Ülkeler	Hipotezler	k+d _{max}	X ² Testi	P-değeri	Nedenselliğin Yönü
Meksika	LRBUYUME=f(LRİHRACAT)	3+2	11.33563	0.0100*	LRİHRACAT >>LRBUYUME
	LRİHRACAT=F(LRBUYUME)	3+2	14.03295	0.0029**	LRBUYUME >>LRİHRACAT
Endonezya	LRBUYUME=f(LRİHRACAT)	1+1	0.492255	0.4829	Nedensellik Yok
	LRİHRACAT=F(LRBUYUME)	1+1	3.589881	0.0581***	LRBUYUME >>LRİHRACAT
Nijerya	LRBUYUME=f(LRİHRACAT)	2+1	2.251155	0.3245	Nedensellik Yok
	LRİHRACAT=F(LRBUYUME)	2+1	4.398750	0.1109	Nedensellik Yok
Türkiye	LRBUYUME=f(LRİHRACAT)	2+2	5.688448	0.0582***	LRİHRACAT >>LRBUYUME
	LRİHRACAT=F(LRBUYUME)	2+2	1.866372	0.3933	Nedensellik Yok

Not: * %1 anlamlılık düzeyini, ** %5 anlamlılık düzeyini ve ***%10 anlamlılık düzeyini göstermektedir.

Büyüme ile ihracat arasındaki ilişkiyi test etmede kullanılan Toda Yamamoto test sonuçları, Tablo 4'te görülmektedir. Birim kök testinden elde edilen maksimum bütünleşme dereceleri burada kullanılmaktadır. Maksimum bütünleşme derecesi klasik VAR analizinde elde edilen optimal gecikme uzunluğuna eklenerek k+d_{max} gecikmeli geliştirilmiş VAR modeli elde edilmiş ve bu modelde k gecikmeli değerlere Wald istatistiği uygulanarak nedenselliğin olup olmadığı tespit edilmiştir. Gecikme uzunluğu için d_{max} değeri birim kök testlerinden yola çıkarak Meksika ve Türkiye'de 2, Endonezya ve Nijerya'da 1 olarak alınmıştır. Wald istatistiğinin olasılık değerleri dikkate alındığında ampirik bulgulara göre; Meksika'da İhracattan büyümeye %1 anlamlılık düzeyinde ve büyümeden ihracata doğru %5 anlamlılık düzeyinde çift yönlü nedensellik ilişkisi bulunmuştur. Endonezya'da ihracattan büyümeye bir nedensellik ilişkisi bulunmazken, büyümeden ihracata %10 anlamlılık düzeyinde tek yönlü nedensellik bulunmuştur. Nijerya'da her iki yönden de nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Türkiye'de ihracattan büyümeye %10 anlamlılık düzeyinde nedensellik ilişkisi bulunurken, büyümeden ihracata nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Toda Yamamoto nedensellik test sonuçlarında ihracata dayalı büyüme hipotezi Meksika'da %1 anlamlılık düzeyinde, Türkiye'de %10 anlamlılık düzeyinde geçerliliğini korumaktadır.

5. Sonuç

İhracat, büyüme için önemli bir kaynak teşkil etmektedir. İhracattaki artışın yatırım ve verimlilik üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu genel kabul gören bir düşüncedir. Bu yüzden bir ekonomide eksik

istihdam durumunun olduğunu varsaydığımızda, bir ülke hızlı bir şekilde ihracatını artırırsa o ülkenin ekonomik büyümesi bundan olumlu etkilenecektir. Nitekim bu durum teorik olarak temellendirilerek ortaya konmuştur. Konuyla ilgili modeller geliştiren en bilinenleri Lamfalussy (1963) ve Beckerman (1962) Modeli, Kaldor (1970) ve Thirlwall (1975)'in "İhracata Dayalı Büyüme Modelleri"dir.

Literatürde ihracata dayalı büyüme hipotezinin test edildiği MINT ülkeleri ve diğer ülkelerde sonuçların farklı çıktığını görmekteyiz. Bunun nedeni kullanılan dönemlerin, kapsama alınan ülkelerin ve kullanılan yöntemlerin farklı olması olarak ifade edilebilir. Ayrıca kullanılan yöntemlerde genel olarak zaman serileri analizi kullanılmıştır.

MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya, Türkiye) ülkeleri üzerinde ihracata dayalı büyüme hipotezini Todo-Yamamoto analizi ile incelediğimizde literatürde olduğu gibi sonuçlar farklı çıkmaktadır. Nitekim 1960-2016 arası dönemde Meksika'da büyüme ve ihracat arasındaki ilişkide çift yönlü nedensellik sonucu çıkarırken, Türkiye'de az da kabul görse ihracatın büyüme üzerindeki ilişkisi %10 anlamlılık düzeyinde ihracattan büyümeye tek yönlü nedensellik çıkmaktadır. Endonezya ve Nijerya ülkeleri için herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır. Elde ettiğimiz bu sonuçlar Türkiye için Nişanca (2005)'nin, Bilgin ve Sahbaz (2009)'ın ve Kösekaşyaoğlu ve Şentürk (2006)'ün çalışmalarını, Meksika için Cota (2017)'nin çalışmasını ve Nijerya için ise Alimi ve Muse (2013)'nin çalışmasını desteklemektedir.

İhracatın büyümeyi önemli derecede etkilediği hipotezinden yola çıkarak MINT ülkelerinden Nijerya ve Endonezya'nın ihracat politikalarını gözden geçirmeleri önem arz etmektedir. İhracatta önemli olan uluslararası rekabet gücüne sahip olabilmektir. Bu da günümüzde teknolojinin ve küresel ağın da gelişmesiyle markaların oluşması ve bunların pazarlanmasından geçmektedir. Bu durumun gelişmesi söz konusu ülkelerin ihracatında önemli etkiler bırakacaktır. Nitekim aynı politik öneriler Türkiye için de geçerlidir.

KAYNAKÇA

- Ağayev, S. (2011). İhracat ve Ekonomik Büyüme ilişkisi: 12 Geçiş Ekonomisi Örneğinde Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizleri. *Ege Akademik Bakış*, 11(2). 241-254.
- Alimi, S. R. & Muse, B. (2013). "Export - Led Growth or Growth – Driven Exports? Evidence from Nigeria". *British Journal of Economics, Management & Trade*. 3(2). 89-100
- Aydın, M.K., Ak, M.Z. & N. Altıntaş (2014). Finansal Gelişmenin Büyüme'ye Etkisi: Türkiye Özelinde Nedensellik Analizi. *Maliye Dergisi*, 167. 149-162
- Bağdigen, M., & Beşer, B. (2009). Ekonomik Büyüme ile Kamu Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Wagner Tezi Kapsamında Bir Analizi: Türkiye Örneği. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(9), s. 1-17.
- Bilgin, C., & Sahbaz, A. (2009). Türkiye'de Büyüme ve İhracat Arasındaki Nedensellik İlişkileri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8 (1).177-198
- Cuaresma, J. C & J. Wörz (2005). On Export Composition and Growth. *Review of World Economics*, 141 (1), 33-49.

- Cota, J. E. M. (2017). Exports and economic growth in Mexico, 2007-2014: A panel cointegration approach. *Semestre económico*. 20(44). 19-44.
- Demirhan, E. & S. Akçay (2005). “İhracat Artışı ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisi: Seçilmiş MENA Ülkeleri İçin Ampirik Kanıt”. *İktisat, İşletme ve Finans*, 20 (230), 124-131.
- Dinçer, H., Yüksel, S., & Adalı, Z. (2017). Identifying Causality Relationship between Energy Consumption and Economic Growth in Developed Countries. *International Business and Accounting Research Journal*, 1(2), 71-81.
- Dickey, D., & Fuller, W. (1981). Likelihood Ratio Statistics For Autogressive Time Series with a Unit Root. *Econometrica*, 49, s. 1052-1072.
- Dünya Bankası (2018). World Bank National Accounts Data. Aralık 02, 2018 tarihinde World Bank Open Data: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD> adresinden alındı
- Ersin, İ. & Ergeç, E.H. (2018). Harcama Bileşenleri İle Sektörel İstihdam Arasındaki Nedensellik İlişkisi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(Özel Sayı 1), 161-180.
- Ersin, İ., & Yıldırım, C. (2015). İslam Ekonomisi Çerçevesinde Necmettin Erbakan'ın Adil Düzen Söylemi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.15(1). 143-173
- Feder, G. (1982). On Export and Economic Growth. *Journal of Development Economics*.(12), 59-73.
- Gandolfo, G. (1998). *International Trade Theory and Policy*. Germany: Springer.
- Gerni, C., S. Emsen ve M. K. Değer (2008). İthalata Dayalı İhracat ve Ekonomik Büyüme: 1980–2006 Türkiye Deneyimi. 2. Ulusal İktisat Kongresi, 1-21.
- Göçer, İ. (2013). Ekonomik Büyümenin Belirleyicisi Olarak İhracat: Gelişmekte Olan Asya Ülkeleri İçin Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Çoklu Yapısal Kırılmalı Panel Eşbütünleşme Analizi. *Bankacılar Dergisi*. (86). 27-42
- Kaldor, N. (1970), “The Case for Regional Policies”, *Scottish Journal of Political Economy*, 17(3), 337-348.
- Karakeçe, E. (2018). Türkiye Ekonomisinde Önde Gelen Sektörler. *Temel Kavram ve Analizlerle Türkiye Ekonomisi* (Ed. İrfan Ersin) Bursa: Ekin Yayınevi. 53-78
- Kaushik, K. K., L.N. Arbenser & K.K. Klein (2008). Export Growth, Export Instability, Investment and Economic Growth in India: a Time Series Analysis. *The Journal of Developing Areas*. 41 (2). 155-170.
- Keong, C.C., Z. Yusop & V.L.K. Sen (2005). “Export-Led Growth Hypothesis in Malaysia: An Investigation Using Bounds Test”. *Sunway Academic Journal*, 2, 13-22.

- Kılavuz, E. & Altay Topçu, B. (2012). Export and Economic Growth in the Case of the Manufacturing Industry: Panel Data Analysis of Developing Countries, *International Journal of Economics and Financial Issues*, 2(2), 201-215
- Kösekahyaoglu, L. & C. Şentürk (2006). İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi: Türkiye ve Yeni Gelişen Ekonomiler Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2 (4), 23-45.
- Kösekahyaoglu, L. & Şentürk, C. (2006). İhracata Dayalı Büyüme Hipotezinin Testi: Türkiye ve Yeni Gelişen Ekonomiler Üzerine Bir İnceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi S.B.E. Dergisi*. 2(4). 23-45.
- Kubar, Y. (2016). Az Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkelerin Kalkınma Göstergeleri İle Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Bir Panel Veri Analizi (1995-2010). *Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(4), s. 65-99.
- Lorde, T. (2011). Export-led growth: A case study of Mexico. *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 1(1), 33-44.
- Mahadevan, R. & S. Suardi (2008). Dynamic Analysis of the Impact of Uncertainty on Import- and/or Export-Led Growth: The Experience of Japan and the Asian Tigers. *Japan and the World Economy*. 20. 155-174.
- Nişancı, M. (2005). Dış Ticaret, Beşeri Sermaye ve İktisadi Gelişme Arasındaki Uzun Dönem Nedensellik İlişkisinin Testi. *Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9 (1- 2), 675-687.
- Öztürk, S., & Çınar, U. (2018). Kamu Dış Borçlanması Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Üzerine Ampirik Bir Uygulama (1975-2016). *Sosyal Bilimler Metinleri*. 1.66-79
- Pata, U. K. (2017). Türkiye’de Dış Ticaret Ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Toda Yamamoto Nedensellik Analizi (1971-2014). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 31(1), s. 119-134.
- Rahmaddi, R., & Ichihashi, M. (2011). Exports and economic growth in Indonesia: A causality approach based on multi-variate error correction model. *国際協力研究誌*, 17(2), 53-73.
- Ram, R. (1987). Exports and Economic Growth in Developing Countries: Evidence from Time-Series and Cross-Section Data. *Economic Development and Cultural Change*. 36 (1), 51-63.
- Sandalcılar, A.R. (2012). BRIC Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve İhracat Arasındaki İlişki: Panel Eşbütünlük ve Panel Nedensellik. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.17 (1).161-17.
- Stern, R.M. (2009). *Balance of Payments: Theory and Economic Policy*. United States: Transaction Publishers.
- Sung-Shen, N., B. Biswas, & G. Tribedy (1990). “Causality Between Exports and Economic Growth: An Empirical Study”. *Journal of Economic Development*, 15 (1), 47-61.

- Şimsek, M. (2003). İhracata Dayalı-Büyüme Hipotezinin Türkiye Ekonomisi Verileri İle Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*. 18(2). 43- 63.
- Thirlwall A.P. and M. N. Hussain (1982). The Balance of Payments Constraint, Capital Flows and Growth Rate Differences Between Developing Countries. *Oxford Economic Papers New Series*, 34 (3). 498-510.
- Toda, H. Y., & Yamamoto, T. (1995). Statistical inference in vector autoregressions with possibly integrated processes. *Journal of econometrics*, 66(1), 225-250.
- Ucan, O., Akyildiz, A., & Maimaitiaili, M. (2016). The relationship between export and economic growth in Turkey. *European Scientific Journal, ESJ*, 12(10).
- Yardımcıoğlu, F. & Gülmez, A. (2013). Türk Cumhuriyetlerinde İhracat ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Panel Eşbütünleşme ve Panel Nedensellik Analizi. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*. 8(1). 145-161.
- Yıldırım, C. (2011). Birinci Ve İkinci Nesil Washington Uzlaşması: Neoliberal İktisat Politikalarının 1980'den Sonraki Evrimi. *International Journal of Economic & Social Research*, 7(2).
- Yüksel, S., & Dinçer, H. (2018). Identifying the Causality Relationship between Health Expenditure and Economic Growth: An Application on E7 Countries. *Journal of Health Systems and Policies*, 1(1), 10-38.
- Yüksel, S., & Zengin, S. (2016). Causality relationship between import, export and growth rate in developing countries. *International Journal of Commerce and Finance*, 2(1), 147-156
- Yüksel, S., & Adalı, Z. (2017). Farklı Kredi Türleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik İlişkisinin Belirlenmesi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama. *Politik Ekonomik Kuram*, 1(1), 1-21.
- Yüksel, S. (2016). Rusya Ekonomisinde Büyüme, İssizlik ve Enflasyon Arasındaki Nedensellik İlişkileri/The Causality Relationship Between Growth, Unemployment and Inflation in Russian Economy. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 53(614), 43.